

Нестєрова Тамара Ігорівна, здобувач
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент, науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
експертно-криміналістичного забезпечення
Національної академії внутрішніх справ
Климчук М. П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СПІВПРАЦІ ПІДОЗРЮВАНИХ ТА ОБВИНУВАЧЕНИХ ІЗ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Одним з найефективніших кримінальних процесуальних інструментів з розслідування особливо тяжких злочинів вчинених організованою злочинною групою є залучення їх учасників до співпраці з правоохоронними органами. Зазвичай, саме учасники таких угруповань володіють вичерпною інформацією щодо злочинних діянь вчинених такими формуваннями. Така інформація має суттєве значення для якісного проведення оперативно-розшукових заходів та доведення кримінального провадження до свого логічного завершення – обвинувального вироку. З метою мотивування таких осіб до співпраці й отримання від них вичерпних показань кримінально-процесуальне законодавство ряду країн світу надає таким підозрюваним і обвинуваченим відповідний правовий статус та аболіції.

Слід зазначити, що різні держави застосовують інститут коронного свідка з врахуванням своєї правової культури. Оскільки правові традиції країн-представників романо-германської правової системи (Словаччина, Чехія, ФРН, Польща) для України є близьким, дослідимо детальніше процесуальний порядок врегулювання ними порядку співпраці з правоохоронними органами осіб, які переслідуються за вчинення злочинів, з метою порівняння з аналогічними нормами українського кримінального процесуального закону.

Ряд країн світу сформував у своєму законодавстві інститут коронного свідка, зміст якого полягає у співпраці членів організованих злочинних угруповань в обмін на передбачені

законом аболіції – безкарність за вчинені злочини або пом'якшення покарання, повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності. В багатьох країнах коронний свідок - є одним із самостійних учасників кримінального судочинства зі сторони обвинувачення, застосування до особи такого статусу стає можливим лише у справах з розкриття особливо тяжких злочинів, які вчинялися, як правило, організованими злочинними угрупованнями, і які представляють собою певну складність для розкриття та розслідування.

Новий КПК України, який набрав чинності у 2012 році, запровадив ряд новел, серед яких укладання угоди про визнання винуватості (ч. 2 ст. 468 КПК). Національний інститут угод у кримінальному провадженні не є аналогією інституту коронного свідка, так як КПК обмежує категорію кримінальних проваджень, з яких можуть укладатися угоди. Угода може бути укладена лише в межах провадження щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів, унаслідок яких шкоду завдано лише державним чи суспільним інтересам (ч. 4. ст. 469 КПК).

Насамперед зазначимо, що в практиці зарубіжних країн пріоритетним є співпраця зі слідством у справах про тяжкі та особливо тяжкі злочини та злочини, вчинені в інтересах злочинних організацій. Натомість, вітчизняне законодавство передбачає укладання угоди з правоохоронними органами щодо особливо тяжких злочинів лише у випадках, коли вони віднесені до підслідності НАБУ, і повністю виключає можливість укладання такої угоди у разі участі у провадженні потерпілого. З огляду на роз'яснення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, унаслідок укладення угоди про визнання винуватості особі може бути призначене покарання лише в тих самих межах і за тими ж правилами, якими б керувався суд, призначаючи їй покарання за результатами повного кримінального провадження.

Таким чином, особа, яка визнає свою вину, сприяє розслідуванню, звільняється від необхідності доказування своєї винуватості, а натомість має лише можливість отримати у виді покарання наближеної до мінімальної межі санкції або вихід за мінімальну межу санкції (ст. 69 КК України). Тоді як виконання всіх встановлених законом умов особою, яка визнана коронним свідком у практиці зарубіжних держав, тягне певні юридичні

наслідки: а) припинення прокурором кримінального переслідування на підставі судового рішення щодо інших осіб (Польща); б) припинення, умовне припинення, призупинення кримінального переслідування, тимчасове відкладання пред'явлення обвинувачення, надзвичайне пом'якшення покарання (Словаччина); в) тимчасове відкладання прокурором кримінального переслідування, надзвичайне пом'якшення покарання (Чехія); г) пом'якшення покарання, звільнення від покарання судом (Німеччина).

Як бачимо, ці інститути спрямовані на досягнення різних цілей. Інститут коронного свідка спрямований на боротьбу з організованою злочинністю, а вітчизняний інститут угод в кримінальному провадженні є аналогією зарубіжного інституту угоди про визнання вини, метою якої є розвантаження судових та правоохоронних органів та прискорення порядку розгляду справ.

Варто зауважити, що в законодавстві України передбачені положення, які є аналогією інституту коронного свідка. А саме, ст. 14 Закону України «Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю» передбачає, що з метою боротьби з організованою злочинністю можуть залучатися учасники організованих злочинних угруповань до співпраці з правоохоронними органами. Такий учасник може бути повністю або частково звільнений від кримінальної відповідальності та покарання, у випадках, передбачених КК, за умови, якщо він сприяв викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними злочинів, притягненню винних до відповідальності, відшкодування завданої шкоди. Тотожними є норми КК України з положеннями інституту коронного свідка в законодавстві Польщі та Словаччини щодо неможливості застосування будь-яких аболіцій відносно керівників та організаторів таких злочинів.

Таким чином, аналізуючи та порівнюючи норми законодавства держав-сусідів, учасників Євросоюзу з положеннями вітчизняного законодавства, можна зробити висновки:

1) національне кримінальне процесуальне законодавство не передбачає визнання підозрюваного або обвинуваченого свідком, за аналогією коронного свідка (не вказані права та обов'язки таких осіб у кримінальному процесі, не передбачено укладання письмової угоди з ними). Так, наприклад у Польщі

кримінально-процесуальним законодавством це передбачено - рішення про визнання підозрюваного або обвинуваченого свідком приймається судом. За законодавством Словаччини, Чехії та Німеччини рішення приймається прокурором, а суд визнає, чи виконав коронний свідок встановлені законом умови. Крім того, передбачені норми, які встановлюють права та обов'язки таких осіб;

2) національне кримінальне законодавство передбачає аболіції за співпрацю з правоохоронними органами щодо злочинів вчинених злочинними організаціями. Тоді як злочин, передбачений ст. 257 КК України «Бандитизм», залишився поза увагою законодавців, хоча має такі ж проблеми щодо складності у розкритті та рівні суспільної небезпеки. Тому, на нашу думку, доречним було б застосування щодо учасників банд певні «пільги» у разі їх співпраці з правоохоронними органами.